

Protestantse
Kerk

Tussenrapportage

Werk maken van ‘Werk aan de schuilplaats!’

Generale synode
november 2022
LWK 22-06

Rapportage voor de Generale Synode

Titel: *Werk maken van 'Werk aan de schuilplaats!'*

Ondertitel: voortgangsrapportage over implementatie van synodebesluiten rond seksueel misbruik (genomen in november 2019)

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Het thema belicht
3. De synodebesluiten van november 2019 op een rij
4. Uitgevoerde besluiten
5. Besluiten waarbij de synode nogmaals aan zet is
6. Nota Bene: de twee overige besluiten

1. Inleiding

Deze rapportage biedt een overzicht van het werk dat tot nu toe is gemaakt van synodebesluiten die in 2019 genomen zijn in het kader van seksueel misbruik in de kerk en presenteert aanbevelingen voor de komende paar jaar.

Deze rapportage is samengesteld door de regiegroep die begin 2020 in het leven is geroepen om de implementatie van de synodebesluiten te (doen) realiseren. De regiegroep bestaat uit medewerkers van de dienstenorganisatie.

In paragraaf 2 wordt een globale introductie gegeven aan de hand van vijf begrippen die in de evaluatie van 2019 zijn gebruikt: principe, preventie, protocol, procedure en perspectief. Vervolgens worden de elf synodebesluiten van november 2019 op een rij gezet. In de vierde paragraaf worden van vier besluiten de bevindingen en resultaten beschreven. Duidelijk is geworden, dat vier andere besluiten om vervolgbesluiten van de synode vragen, voordat kan worden doorgewerkt aan effectieve resultaten. Hierover gaat paragraaf 5. De slotparagraaf vraagt - onder de titel Nota Bene - extra aandacht voor de thematiek van de twee overgebleven besluiten.

Het onderwerp van deze rapportage, seksueel misbruik in de kerk, kent meer dan 20 jaar geschiedenis. Vanaf 1999 is het thema vanuit diverse invalshoeken in de synode aan de orde gesteld.¹

Het is een belangrijk thema dat op de maatschappelijke agenda en daarmee ook op die van de Protestantse kerk zal moeten blijven staan. De visienota *Van U is de toekomst* (2020) biedt de basis voor permanente aandacht voor dit thema:

... Dit roept de vraag op hoe wij een verbindende gemeenschap kunnen vormen in een samenleving waarin velen slachtoffer zijn van eenzaamheid, uitsluiting en misbruik. Helaas is de kerk zelf soms een plek van ongenade of onveiligheid. Daarom maken we werk van een kerk die bestaat uit inclusieve en veilige gemeenschappen...²

Werk maken van een veilige kerk - op plaatselijk, classicaal en landelijk niveau - is goed beschouwd nooit af. Wetenschap, praktijk en ervaring blijven onmisbare bronnen van kennis. De huidige kernwaarden voor toekomstgerichte dienstverlening aan gemeenten, te weten dichtbij, dienstbaar, doelgericht en duurzaam kunnen focus bieden om structureel werken te maken van een veilige(r) kerk, zowel plaatselijk, classicaal als landelijk.

Deze rapportage is geschreven in de periode dat diverse vormen van misbruik/ grensoverschrijdend gedrag en hun gevolgen in het nieuws zijn gekomen. Zoals rond *The Voice of Holland*, Ajax, D66 en Johan Derksen. De samenleving biedt een actuele spiegel aan de kerk voor situaties van (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties en andere vormen van sociale onveiligheid in kerkelijke context. Dat is confronterend en helpend tegelijk.

De regiegroep dankt allen die bij de voorbereiding (intensief) betrokken zijn geweest, binnen en buiten de dienstenorganisatie.

Regiegroep:

ds. Sophie Bloemert

mr. Jaap Broekhuizen

dr. Theo Hetteema

mr. Margreet Parlevliet

2. Het thema kort nader belicht

Aan de besluitvorming door de synode in november 2019 is een periode van onderzoek vooraf gegaan. Dit onderzoek betreft een evaluatie van 20 jaar kerkelijk beleid rond seksueel misbruik in de Protestantse Kerk. Deze evaluatie met de titel *Werk aan de schuilplaats* is gestructureerd met vijf beeldbepalende begrippen, te weten: principe, preventie, protocol, procedure en perspectief. Aan de hand van deze begrippen kan het thema goed worden toegelicht.

¹ Zie <https://www.protestantsekerk.nl/zoeken/?q=Schuilplaats+in+de+wildernis>.

De bijbehorende besluitenlijst is terug te vinden in Geschonden lichaam, pastorale gids voor gemeenten die geconfronteerd worden met seksueel geweld, oktober 1999 nog op website te plaatsen.

AZ 11-27 zie <https://www.protestantsekerk.nl/zoeken/?q=Het+ambt+na+een+tuchtmaatregel>

GS 19-05 zie <https://www.protestantsekerk.nl/zoeken/?q=Schuilplaats+in+de+wildernis>

LWK 19-04 zie <https://www.protestantsekerk.nl/zoeken/?q=werk+aan+de+schuilplaats%21>

² <https://www.protestantsekerk.nl/thema/visienota-van-u-is-de-toekomst/>

Twee **principe**-uitspraken van de gezamenlijke vergadering van de synoden van de 'samen op weg'kerken, gedaan eind januari 1999, zijn tot op vandaag leidend bij alle denken en doen rond het zeer complexe thema (seksueel) misbruik:

- 1 seksueel misbruik is zonde: kwaad in Gods ogen en onrecht tegenover de medemens
- 2 de kerk dient onomwonden te kiezen voor de slachtoffers van seksueel misbruik.

In de kerkorde van de Protestantse Kerk (PKO)³ lezen we hiervan een uitwerking:

Onder misbruik van een pastorale relatie of gezagsrelatie wordt verstaan: misbruik van macht en vertrouwen door degene die in een ambt of een dienst staat, een kerkelijke functie vervult of kerkelijke bevoegdheden uitoefent, in een pastorale relatie of in een relatie die betrokkene uit hoofde van dit ambt, deze dienst, functie of bevoegdheden onderhoudt, in de vorm van seksuele handelingen of toespelingen op of uitnodigingen tot seksueel contact dan wel van ander intimiderend gedrag, alles al dan niet onder druk van geheimhouding.

Deze (onomwonden) keuze voor het slachtoffer blijkt in de praktijk moeilijk uitvoerbaar, elke situatie vraagt om maatwerk. Er zijn veel - tegenstrijdige - belangen van veel betrokkenen die aandacht vragen, wanneer (seksueel) misbruik in een gemeente aan het licht komt. Ondanks alle goede intenties raken slachtoffers nogal eens uit zicht. En er worden grenzen ervaren aan wat naar de mens gesproken mogelijk is.

Een nooit te verwaarlozen aspect bij grensoverschrijdend gedrag is: hoe werkt macht? En: worden de bijbehorende mechanismen voldoende onderkend?⁴

Het valt op, dat de laatste tijd bij de functionaris 'veilige gemeente', tevens coördinator van het Meldpunt SMPR, regelmatig ook (vrouwelijke) kerkleden aankloppen met ervaringen over misbruik van macht, niet seksueel gerelateerd. De mogelijkheden om in dergelijke situaties de belangen van benadeelden voorop te laten gaan, blijken schaars.

Slachtoffers van (seksueel) misbruik verlangen erkenning; ze roepen om recht. Erkenning is een basisbehoefte van ieder mens. Zo ontstaan positieve gevoelens, nieuwe levensmoed en komt er ruimte voor openheid en verbinding. Blijft erkenning uit, dan zijn frustratie, gekrenktheid en conflict het gevolg. En de behoefte aan erkenning blijft, soms jarenlang.

Nog een actuele waarneming. Het thema is destijds op de kaart gezet als 'seksueel misbruik in pastorale of gezagsrelaties'. Gaandeweg wordt ook in de kerk de trend van verbreding van het thema merkbaar. Er zijn immers vele varianten en gradaties van grensoverschrijdend of intimiderend of ongewenst gedrag, waarbij basale veiligheid van mensen in het gedrang komt. Dit leidt tot de conclusie dat het niet gaat om een aantal incidenten, maar om een onveilige cultuur, dus om een structureel verschijnsel. Langzaam komt hiervoor bewustwording en aandacht op gang. Dus komt '(sociale) onveiligheid' steeds vaker voor in gesprekken met (meestal) vrouwen die 'in Utrecht' een luisterend oor zoeken en support verwachten. Ook dan telt het principe: het belang van het slachtoffer staat voorop. Maar hoe?

³ Generale Regeling 11 (kerkelijke rechtspraak) artikel 17, eerste lid

⁴ Citaat uit: Protestantse Kerk, Iemand valt niet samen met zijn daden. Pastoraat aan daders van seksueel misbruik, handreiking voor het pastoraat nr. 42 (2004), pag. 9: "In de kerk bestaat dikwijls veel huiver om te spreken over macht. Discussies over macht, gebruik en misbruik van macht leveren altijd een bijdrage op van iemand die roept dat het in de kerk toch niet om macht gaat ... Een dergelijke ontkenning van de werking van macht is altijd in het nadeel van de minst-machtigen en speelt diegenen in de kaart die wel degelijk macht hebben, ook binnen de gemeenschap van de kerk. Nog erger: het werkt vertroebelend en voorkomt dat er rekenschap van macht wordt afgelegd."

In een veilige 'kerkplek'⁵ komen ongepast en grensoverschrijdend gedrag en misbruik niet voor. Om dit doel te bereiken is **preventie** essentieel. Voorkomen is immers beter dan genezen. Kerkenraden en anderen die leiding geven, zien het in het kader van preventie als hun taak om bewustwording op gang te brengen, beleid te ontwikkelen en de uitwerking te monitoren. Al dan niet met hulp vanuit de dienstenorganisatie. Tot bedoeld preventiebeleid behoren het aanstellen van gemeente-vertrouwenspersonen en de introductie van de verklaring omtrent gedrag (VOG). Deze laatste is inmiddels een maatschappelijk erkend instrument in het kader van sociale veiligheid en kan ook in de kerk zijn nut bewijzen.

Werken aan een veilige kerk is niet denkbaar zonder **protocol** voor gemeenten die worden geconfronteerd met mogelijk (seksueel) misbruik in pastorale en of gezagsrelaties. Voor de goede orde: pastorale en gezagsrelaties betreffen niet alleen de voorganger, maar allen die beroepshalve of als vrijwilliger werkzaam zijn in kerk en pastoraat, van organist tot kerkenraadslid, van diaken tot jeugdwerker⁶.

*"De gemeente wil gerechtigheid oefenen, in het besef, dat barmhartigheid de keerzijde is. De gemeente draagt daarbij de verantwoordelijkheid voor allen die bij haar horen"*⁷.

Het gaat om bestuurlijk zorgvuldig en correct handelen van de verantwoordelijke instanties en personen. De eerste versie van dit specifieke protocol dateert uit 2006; revisies volgen in 2016 en 2019. Voor de zomer van 2022 is de vierde, geactualiseerde, versie verschenen. Sinds 2015 wordt ervaring opgedaan met een serie protocollen, bedoeld voor 'daderbeleid'. Deze beogen bescherming van kerkleden voor nieuwe misstappen van de dader en zijn gebaseerd op de binnen de Protestantse Kerk levende overtuiging dat ieder mens een tweede kans geboden moet worden.

Er zijn relatief weinig kerkelijke **procedures** met SMPR als aanleiding; gemiddeld één tot twee zaken per jaar⁸. Meldpunt SMPR, een samenwerkingsverband van negen kerkgemeenschappen waaronder de Protestantse Kerk, krijgt wel meer meldingen binnen, maar die leiden niet tot een klacht bij een classicaal opzicht college. In dit verband is het van belang erop te wijzen dat tuchtrecht met name draait om het zuiver houden van de beroepsgroep, niet zozeer om het realiseren van genoegdoening (erkenning) van het slachtoffer. Het is geen klachtrecht. Hoe dan ook, de impact van een procedure is voor alle betrokkenen gigantisch en de belangen zijn groot.

Een gezamenlijk belang van benadeelden, kerkleden, locale kerkplekken en landelijke kerk is het bieden van **perspectief**. Een toekomstgerichte kerk bestaat uit inclusieve gemeenschappen waar ook slachtoffers van uitsluiting en misbruik serieus genomen worden en zich veilig kunnen voelen. Het is een stevige ambitie die alles te maken heeft met mentaliteit en cultuur. Dan gaat het erom of mensen weerbaar kunnen worden en melding (durven) maken van ongewenst gedrag, maar ook of omstanders grensoverschrijdend gedrag herkennen en er expliciet tegen durven optreden. Dit vraagt werken aan een (aanspreek)cultuur van openheid, met lef, creativiteit en flexibiliteit. Constructief en aansprekend leiderschap kan hierin een voorbeeldfunctie vervullen.

⁵ Naast gemeenten zijn nieuwe vormen van kerk-zijn ontstaan, zoals pioniersplekken en kerngemeenten. De geïntroduceerde verzamelnaam 'kerkplek' wordt ook in deze rapportage gebruikt.

⁶ vgl. Handreiking voor het maken van een protocol voor gemeenten inzake seksueel misbruik in pastorale relaties en gezagsrelaties, uitgegeven door SMPR, december 2003.

⁷ motto van de handreiking, hierboven genoemd in noot 16.

⁸ zie voor meer informatie de jaarverslagen van Meldpunt SMPR via www.smpr.nl

3. De synodebesluiten van november 2019 op een rij

In november 2019 heeft de synode na bespreking van het rapport Werk aan de schuilplaats de volgende besluiten genomen⁹ (letterlijke tekst):

1 - door geëigende middelen gemeenten te stimuleren te komen tot plaatselijk beleid inzake veilig omgaan met elkaar.

- het met aandacht selecteren van vrijwilligers en het hanteren van een gedragscode.

2 GCKO te verzoeken aan GS [óf KS] een voorstel te doen voor:

a. een regeling die gemeenten verplicht tot aanstelling van gekwalificeerde vertrouwenspersonen per gemeente of ring van gemeenten;

b. een regeling die de verplichting inhoudt dat predikanten en kerkelijk werkers, verbonden aan een gemeente, alsmede vrijwilligers / ambtsdragers die met kwetsbare mensen werken of leidinggevende taken hebben, een verklaring omtrent gedrag (VOG) overleggen.

3 uit te werken welke taken, genoemd in de nota, aan de classispredikant, als passend bij diens regiefunctie, kunnen worden toevertrouwd.

4 de protocollen bij de 'Nota protocollen daderbeleid' te evalueren, samen met de betrokken instanties, waaronder BCGA.

5 in samenspraak met de [classicale / generale] colleges voor het opzicht: voorstellen te formuleren tot verbetering van de tuchtprocedure met betrekking tot seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties - waaronder de realisatie van een interclassicaal college/kamer voor deze zaken - en deze voorstellen voor te leggen aan het GCKO.

6 te komen tot beleid over de omgang met slachtoffers tijdens én na een procedure bij een college voor het opzicht en [toezegging van moderamen tijdens de vergadering van de GS] om juridisch adviseurs van opzicht-colleges vanuit de DO te ondersteunen.

7 te (doen) regelen, dat de jurisprudentie - m.n. die m.b.t. seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties - beschikbaar komt voor de opzicht-colleges, t.d.v. de kwaliteit van het kerkelijk opzicht.

8 maatregelen te nemen ter bevordering van de publieke bekendheid dat derden referenties kunnen opvragen bij de kerk, indien zij een (voormalig) predikant of kerkelijk werker een dienstverband willen aanbieden.

9 in daarvoor relevante programma's een cultuur van openheid binnen de kerk te bevorderen zodat slachtoffers van seksueel misbruik in pastorale relaties, van incest en ander seksueel geweld ervaren dat zij gekend en erkend worden en daarbij aanwijzingen te formuleren voor nazorg van slachtoffers.

10 zorg te dragen voor voortgaande theologische bezinning en leren in de gemeente rond thema's die betrekking hebben op macht en seksueel misbruik, mede in overleg met de opleidingen.

⁹ de hier toegepaste nummering is uitsluitend ten dienste van deze rapportage

11 te komen tot een vijfjaarlijkse evaluatie van het kerkelijk beleid inzake seksueel misbruik.

4. Uitgevoerde besluiten

In deze paragraaf worden eerst de besluiten besproken, die als (grotendeels) afgehandeld kunnen worden beschouwd.

Besluit 1:

door geëigende middelen gemeenten te stimuleren te komen tot plaatselijk beleid inzake veilig omgaan met elkaar, het met aandacht selecteren van vrijwilligers en het hanteren van een gedragscode.

Al sinds 2009 richt de dienstverlening aan gemeenten zich op het aanreiken van (digitaal) materiaal om veilig jeugdwerk op plaatselijk niveau te stimuleren. Inmiddels wordt ook voor overige vrijwilligers en ambts- en taakdragers materiaal ontwikkeld¹⁰. Kortgeleden zijn herziene modellen voor een overeenkomst met gemeente-vertrouwenspersonen en een gedragscode voor vrijwilligers op de website van de landelijke kerk geplaatst. Gemeenten die preventiebeleid ontwikkelen, hoeven zich niet landelijk te registreren. Daarom zijn er geen concrete getallen of resultaten voorhanden. Uit regelmatige telefonische contacten blijkt wel dat het aantal kerkplekken dat zich hierop richt, gestaag toeneemt. Voor kleine gemeenten wordt een aanpak in ringverband geadviseerd en inmiddels in praktijk gebracht. Classispredikanten vragen tijdens hun visitaties aan gemeenten aandacht voor beleid rond 'veilige gemeente'.

Resultaat: er is een gestage voortgang op basis van vrijwilligheid. In de toekomst zullen kerkordelijke verplichtingen om vertrouwenspersonen aan te stellen en een VOG aan te vragen deze trend kunnen versterken. Aan de andere kant: intrinsieke motivatie om in de gemeente met sociale veiligheid aan de gang te gaan, werkt het beste¹¹.

Vervolg: de noodzaak dat vertrouwenspersonen in de gemeente bij aanvang van deze taak worden geschoold en daarna regelmatig praktijkervaringen in (regionaal) intervisieverband kunnen bespreken, wordt binnen de dienstenorganisatie onderkend. Er wordt daarom nagedacht over mogelijkheden voor regelmatig aan te bieden toerusting. Dit wordt een aandachtsgebied van de nieuwe medewerker Veilige Kerk.

Besluit 3:

uit te werken welke taken, genoemd in de nota, aan de classispredikant, als passend bij diens regiefunctie, kunnen worden toevertrouwd.

Dit besluit is gerealiseerd in de teksten van het herziene 'protocol voor gemeenten die worden geconfronteerd met mogelijk (seksueel) misbruik in pastorale en of gezagsrelatie's. Aan deze vierde en geactualiseerde versie hebben meegewerkt een visitorator, een gemeentebegeleider-SMPR, een classispredikant en twee kerkenraadsleden.

Resultaat: het document is inmiddels op de website te vinden; dit besluit is uitgevoerd.

¹⁰ zie bijv. katern in Woord & Weg maart 2021: naar een klimaat van openheid en veiligheid, na te lezen via www.protestantsekerk.nl/veiligegemeente

¹¹ zie hiervoor ook de praktische informatie die via het platform www.veiligekerkerk.nl beschikbaar is.

Besluit 7:

te (doen) regelen, dat de jurisprudentie - m.n. die m.b.t. seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties - beschikbaar komt voor de opzicht-colleges, t.d.v. de kwaliteit van het kerkelijk opzicht.

In september 2020 is een werkgroep kerkelijke rechtspraak geïnstalleerd, bestaande uit (kerk)juridisch geschoolde kerkleden. Zij ondersteunen op vrijwillige basis het team Juridische Zaken. Een deel van deze werkgroep houdt zich bezig met jurisprudentie. Op verzoek van de regiegroep zijn begin 2022 enkele uitspraken van SMPR-zaken als pilot in bewerking genomen. Spannende vragen hierbij zijn: lukt het om uitspraken zó te herformuleren dat de essenties blijven staan en betrokkenen toch niet te herleiden zijn? Welke annotaties zijn vervolgens toe te voegen? Is er een (technische) mogelijkheid om de jurisprudentie in een database voor een beperkte groep belanghebbenden beschikbaar te stellen?

Resultaat: de werkgroep kerkelijke rechtspraak is samengesteld en het proces van jurisprudentie adequaat tot stand brengen is gestart. Voor zover bekend, is er nog geen planning, wanneer de jurisprudentie op dit gebied beschikbaar zal zijn voor gebruik.

Vervolg: In dit besluit 7 wordt met nadruk de 'kwaliteit van het kerkelijk opzicht' genoemd. Met het oog hierop ligt er een concreet en dringend verzoek van experts. Het verzoek is om voor leden van opzichtcolleges met spoed periodieke toerusting/scholing aan te bieden rond het thema SMPR en de procedurele aspecten hiervan, met inbegrip van aspecten rond slachtoffers, dadermechanismen, arbeidsrecht, bewijsvoering en herstelbemiddeling dan wel verzoening. Dergelijke cursussen zullen de kwaliteit van het opzicht zeer ten goede komen. Daarmee zijn alle betrokkenen gebaat, zeker ook de benadeelden. Hun belangen horen immers prioriteit te hebben.

Besluit 8:

maatregelen te nemen ter bevordering van de publieke bekendheid dat derden referenties kunnen opvragen bij de kerk, indien zij een (voormalig) predikant of kerkelijk werker een dienstverband willen aanbieden.

Na een opzichtprocedure moet geregeld worden dat een uitspraak tot schorsing voor (on)bepaalde tijd van een predikant of kerkelijk werker op landelijk niveau wordt geregistreerd, zodat belanghebbenden hiervan kennis kunnen krijgen. Uiteraard met inachtneming van de geldende privacyregels. Tegenwoordig wordt door de dienstenorganisatie een digitaal systeem bijgehouden. In het dossier van de betreffende predikant/kerkelijk werker wordt de schorsing geregistreerd. In het digitale jaarboek, dat in 2022 voor de eerste keer zal worden uitgebracht, kan een dergelijke registratie worden opgenomen.

Het komt nogal eens voor dat een dader zich onttrekt aan de gevolgen van een schorsing en het bijbehorende daderbeleid door een werkring buiten de kerk te zoeken. Een correct ingevoerde schorsing in het dossier, dat door de dienstenorganisatie (cluster beheer & ondersteuning) wordt bijgehouden, biedt derden de mogelijkheid om referenties over predikanten/kerkelijk werkers in te winnen. Deze regeling moet zorgvuldig en permanent worden gecommuniceerd in de Protestantse Kerk, bijvoorbeeld via de website.

Resultaat: de in het besluit beschreven maatregelen zijn genomen.

5. Besluiten waarbij de synode nogmaals aan zet is

Zoals in voorgaand hoofdstuk beschreven, kunnen de besluiten 1, 3, 7 en 8 als (nagenoeg) uitgevoerd worden beschouwd. Mede dankzij expertmeetings die zijn gehouden rond relevante deelonderwerpen, is duidelijk geworden dat uitwerking van vier besluiten, te weten 2, 4, 5 en 6 op korte termijn nadere besluitvorming van de generale of kleine synode vraagt. Hieronder worden deze onderwerpen benoemd en toegelicht; dat geldt ook voor besluit 11. De kern van de gevraagde besluiten wordt onderstreept weergegeven.

Besluit 2

GCKO te verzoeken aan GS [óf KS] een voorstel te doen voor:

- a. een regeling die gemeenten verplicht tot aanstelling van gekwalificeerde vertrouwenspersonen per gemeente of ring van gemeenten;*
- b. een regeling die de verplichting inhoudt dat predikanten en kerkelijk werkers, verbonden aan een gemeente, alsmede vrijwilligers / ambtsdragers die met kwetsbare mensen werken of leidinggevende taken hebben, een verklaring omtrent gedrag (VOG) overleggen.*

De stand van zaken is (eind mei 2022) als volgt. In 2020 en 2021 hebben enkele leden van het Generaal College voor de Kerkorde (GCKO) zich georiënteerd op de bedoelde materie, in samenspraak met de regiegroep. Zij denken aan een (kleine) uitbreiding van ord. 4-8 en een nieuwe generale regeling nr. 16. Daarnaast zijn toezicht en handhaving aspecten om in het oog te houden. Vermelding van gemeente-vertrouwenspersonen (GVP's) in de kerkorde heeft uiteraard gevolgen voor de uitwerking in de diverse kerkplekken, maar lijkt niet al te ingewikkeld.

De implementatie van de verklaring omtrent gedrag (VOG), een verklaring van overheidswege dat iemand geen strafblad heeft, blijkt ingewikkelder. Hierbij worden verschillende screeningsprofielen gehanteerd. Eind 2019 heeft vooral het besluit om te komen tot invoering van de verplichte VOG voor pastorale professionals de publiciteit gehaald. Het was niet meteen voor iedereen duidelijk, dat deze verplichting pas zou kunnen ingaan nadat het consideratie traject voor deze kerkordewijzigingen zou zijn doorlopen.

De regiegroep verzoekt de generale synode te komen tot een spoedige behandeling van hierop gerichte kerkordevoorstellen in eerste lezing.

Besluit 4

de protocollen bij de 'Nota protocollen daderbeleid' te evalueren, samen met de betrokken instanties, waaronder BCGA.

Het is van belang meteen te benoemen dat de protocollen daderbeleid vallen onder verantwoordelijkheid van de kleine synode. Daarom wordt de bedoelde evaluatie hier globaal beschreven en is het de bedoeling om zo snel als mogelijk is concrete voorstellen tot aanpassing met achterliggende overwegingen in detail in de kleine synode te bespreken. Vijf samenhangende protocollen vormen sinds 2015 het gereedschap van de delegatie daderbeleid van de Beoordelingscommissie voor de Geschiktheid van het Ambt (BCGA). Na een tuchtmaatregel in het kader van SMPR is een tweede kans voor betrokkene mogelijk.

De geschiktheid voor het ambt dient wel verbeterd dan wel principieel opnieuw bekeken te worden. Destijds werden supervisie, therapie en geestelijke begeleiding als opties genoemd om bedoelde verbetering te bewerkstelligen. Daarnaast moet betrokkene reflecteren op het gebeuren en persoonlijke drijfveren en vervolgens erkenning bieden aan benadeelde(n) in de gemeente. Dit kan omschreven worden als 'een begin van verzoening'.

Met name de aanwijzingen rond 'begeleiding' en 'verzoening' hebben veel persoonlijke impact op alle betrokkenen en vragen grote zorgvuldigheid en (psychologische) kennis van zaken. Na ruim zes jaar ervaring met deze protocollen is de evaluatie een goed moment gebleken om de balans op te maken. Diverse experts hebben constructief overlegd over uitgangspunten, verbeteropties en over hoe andere synodebesluiten mogelijk van invloed zijn op de inrichting van het daderbeleid. Enkele opgekomen dilemma's zijn beschreven en de protocolteksten zijn opnieuw geredigeerd.

Tot nu toe is geen daderbeleid geformuleerd voor niet-predikanten (kerkelijk werkers, en overige ambts- en taakdragers). Na de revisie-arbeid voor het daderbeleid voor predikanten, kunnen wenselijkheid en uitvoerbaarheid van daderbeleid voor deze groepen nader onderzocht worden.

Kortom: de evaluatie is klaar; verbeteropties, dilemma's en andere bevindingen kunnen door de kleine synode worden besproken.

De regiegroep verzoekt om het onderwerp protocollen daderbeleid binnenkort voor bespreking in de kleine synode te agenderen.

Besluit 5

in samenspraak met de [classicale / generale] colleges voor het opzicht: voorstellen te formuleren tot verbetering van de tuchtprocedure met betrekking tot seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties - waaronder de realisatie van een interclassicaal college/kamer voor deze zaken - en deze voorstellen voor te leggen aan het GCKO.

Al in 2018 hebben twee juridisch adviseurs van een opzichtcollege hun expertise ter beschikking gesteld om tot komen tot verbetering van de tuchtprocedures-SMPR. Dat aanbod is door de regiegroep graag aanvaard. Deze samenwerking heeft ertoe geleid, dat een voorstel om te komen tot een interclassicaal opzichtcollege voor SMPR-zaken (IC-SMPR) eind 2020 per mail is voorgelegd aan de zes classique opzichtcolleges (CCO) en de beroepsinstantie: het generaal college voor het opzicht (GCO). Wensen en opmerkingen van deze colleges zijn verwerkt en tijdens een expertmeeting besproken.

Uit de consultatie van de CCO's blijkt dat in een aantal colleges tot nu toe weinig ervaring is opgedaan met misbruikzaken. Omdat de zaken complex zijn en de emotionele en materiële belangen groot, rechtvaardigt dit concentratie en professionalisering. Zo kan de kwaliteit van de rechtspraak worden bevorderd. Hoe kan die bundeling van krachten eruit zien? Alle klachten, ook SMPR-klachten, worden aangebracht bij het bevoegde CCO. De klacht die SMPR-aspecten bevat wordt voor behandeling doorverwezen naar het IC-SMPR. Ontstaat een SMPR-aspect pas in de loop van de behandeling, dan wordt de zaak in de stand waarin deze zich bevindt ter verdere behandeling overgedragen aan het IC-SMPR.

Een adequate voorzitter van de IC-SMPR is belangrijk; de voorkeur gaat uit naar een jurist (rechter), vanwege de grote belangen en het vereiste inzicht in procedurele aspecten. Voor de verdere samenstelling kan de huidige (kerkordelijk vastgelegde) regeling gevolgd worden: 4 leden-ambtsdragers en 2 deskundigen en een juridisch adviseur; totaal dus 7 leden en een adviseur. Eén van de vier leden-ambtsdragers lid is afkomstig uit het CCO waar de SMPR-klacht is aangebracht; de andere behoren tot de vaste kern van het college. Behandeling van de klacht is in beginsel op een locatie in de regio waar de klacht is aangebracht. Op deze wijze wordt gewaarborgd dat de regio-CCO "in beeld" blijft.

Door kwaliteitseisen te stellen aan de voorzitter van deze IC-SMPR worden het gezag en de professionaliteit, inclusief kennis van en zo mogelijk ervaring met processuele en bewijsaspecten, bevorderd. De inzet van CCO-leden die ervaring hebben met misbruikprocedures bevordert ook de kwaliteit van de behandeling en beoordeling. De gedachte is om zodoende de procedure te bespoedigen, ook belangrijk voor alle betrokkenen.

De wens voor zo'n IC-SMPR wordt door veel experts gedragen; ook het GCO stemt hiermee in. Door één van de zes CCO's wordt een IC-SMPR als nadelig gezien, want dit college "behandelt met enige regelmaat een SMPR-zaak en heeft niet het gevoel dat het bij de behandeling hiervan wordt gehinderd door gebrek aan ervaring". Bovendien is de ervaring dat veel SMPR-klachten een gemengd karakter hebben: behalve over seksueel misbruik wordt er geklaagd over o.a. de schending van het ambtsgeheim, een onchristelijke levenswandel en veronachtzaming van het ambt. Al die zaken met een gemengd karakter zouden naar het IC-SMPR gaan, waardoor het aanbod van zaken voor het CCO zou opdrogen. Dit college acht het niet ondenkbaar dat daarmee voor leden en adviseurs zo weinig resteert dat zij deelname aan het college niet zinvol gaan achten. De opzichtcolleges zijn dus niet unaniem zijn in hun visie op een IC-SMPR.

De regiegroep benadrukt, gelet op het bovenstaande en de overwegingen van de andere colleges, het belang van een IC-SMPR. De focus moet liggen op het belang van betrokkenen van SMPR zaken. Zowel de benadeelde als de beschuldigde, maar ook andere betrokkenen, hebben belang bij een zorgvuldige behandeling. Vooral gelet op de gevoeligheid van dit soort zaken. Dit wordt beter gewaarborgd wanneer zaken door experts op dit gebied worden behandeld.

De regiegroep verzoekt de generale synode te besluiten tot instelling van een interclassicaal college voor het opzicht betreffende SMPR-zaken.

Dit besluit zal in de kerkorde moeten worden verankerd. Het GCKO zal hiertoe een wijzigingsvoorstel dienen voor te bereiden.

Besluit 6

te komen tot beleid over de omgang met slachtoffers tijdens én na een procedure bij een college voor het opzicht en [toezegging van moderamen tijdens de vergadering van de GS] om juridisch adviseurs van opzicht-colleges vanuit de DO te ondersteunen.

Ten grondslag aan dit besluit liggen negatieve ervaringen van betrokkenen met (procedures bij) opzichtcolleges. Er zijn de lange wachttijden, het ontbreekt aan adequate communicatie en zittingen worden als moeizaam ervaren.

Verwacht wordt dat de uitwerking van dit besluit eenvoudiger wordt wanneer een interclassicaal opzichtcollege voor SMPR-zaken wordt ingesteld (besluit 5). De praktische handreikingen voor de secretaris van dit college kunnen bijdragen aan een adequate en correcte omgang met slachtoffers. Daarnaast kan gedacht worden aan uitbreiding van de groep van deskundigen, waardoor sneller data voor zittingen kunnen worden vastgelegd.

Eén aspect betreffende de omgang met slachtoffers, dat wordt niet opgelost door de komst van een interclassicaal college is de juridische bijstand van de slachtoffers. Er is, onder andere tijdens een expertmeeting, aangedrongen op een onderzoek hoe juridische bijstand van klagenden in SMPR-zaken kan worden georganiseerd. Veel van hen hebben namelijk geen rechtsbijstandverzekering. Wanneer de aangeklaagde wel juridische bijstand heeft, beïnvloedt dit het proces. Juridische bijstand aan beide kanten geeft een gelijkwaardiger proces en een verdieping van het debat tijdens de zitting.

Enkele suggesties hoe dit gerealiseerd kan worden:

1. Slachtoffers kunnen kosteloos (via een zog. 'toevoeging') langs kerkelijke weg procederen. De advocaat staat dan ter vrije keuze van het slachtoffer.
2. De juridische rechtshulp voor de klagende partij wordt gerealiseerd door een pool van kerkelijk betrokken advocaten (via een vacatievergoeding).
3. De landelijke kerk vraagt twee advocatenkantoren hun medewerking te verlenen, tegen gematigd tarief, in voorkomende gevallen.

Tenslotte: in samenhang met andere verbeterpunten kan binnen afzienbare termijn worden uitgezocht welke concrete ondersteuning de juridisch adviseurs van opzichtcolleges in SMPR-aangelegenheden nodig hebben.

De regiegroep beveelt de generale synode aan het moderamen op te dragen het bestuur van de dienstenorganisatie te verzoeken om professionele procedurele ondersteuning voor slachtoffers te realiseren en te financieren en daarvoor in de komende begroting een reservering op te nemen.

Besluit 11:

te komen tot een vijfjaarlijkse evaluatie van het kerkelijk beleid inzake seksueel misbruik.

De regiegroep verzoekt de generale synode het voornemen om de ontwikkelingen rond deze complexe thematiek op de voet te blijven volgen, ten uitvoer te brengen en te agenderen voor 2025.

6. Nota Bene : de twee overige besluiten

In deze laatste paragraaf staan de besluiten 9 en 10 centraal; deze verwoorden stevige ambities voor de toekomst van de kerk op plaatselijk, classicaal en landelijk niveau. De

uitvoering blijkt zeer lastig en vraagt nog veel denkkraft, overleg en tijd. Deze constatering vraagt om toelichting. Die wordt hieronder gegeven.

Besluit 9

in daarvoor relevante programma's een cultuur van openheid binnen de kerk te bevorderen zodat slachtoffers van seksueel misbruik in pastorale relaties, van incest en ander seksueel geweld ervaren dat zij gekend en erkend worden en daarbij aanwijzingen te formuleren voor nazorg van slachtoffers.

Drie begrippen zijn leidend: cultuur, openheid en (na)zorg. Cultuur is een groepsfenomeen met bijbehorende dynamiek tussen mensen. Het veranderen van cultuur is vooral een kwestie van dingen áf leren. De eerste vraag is: waarom; wat is het probleem? Als dat duidelijk is, kan de vraag beantwoord worden: wat helpt en wat hindert om dit probleem op te lossen? Dit vraagt aandacht voor dieper liggende veronderstellingen en waarden. Uit onderzoek blijkt¹² dat culturele normen binnen een groep een rol spelen bij (seksueel) grensoverschrijdend gedrag.

Werk maken van een cultuur van openheid in de kerk richt zich op bewustwording en gedrag van mensen, zó dat er openheid kan ontstaan. Dat wil zeggen ontvankelijkheid, innerlijke ruimte om kwetsbare, misbruikte mensen binnen de gemeenschap op te vangen, hun ervaringen te willen en kunnen horen en naast hen te willen staan met woord en daad. Een dergelijke cultuur vraagt erom voorgeleefd te worden. Dit alles kan bijdragen aan een algeheel gevoel van gekend zijn, van erkenning en daarmee van veiligheid. In een dergelijk klimaat van sociale en psychologische veiligheid hebben mensen antennes ontwikkeld om signalen op te vangen en te weten wat wel en niet 'normaal' is. Ze durven het aan om 'machtsgedrag' te benoemen. In de kerk gaat het over de trits seks-kerk-theologie: een doorgaans moeizame combinatie¹³. Die context maakt het niet comfortabel om erover in gesprek te gaan. Maar het moet te leren zijn, ook al kan het jaren duren voordat zo'n cultuur van openheid 'gewoon' is geworden.

Vanuit de dienstenorganisatie kan het werken aan deze ambitie worden gefaciliteerd door doelgroepen te ondersteunen - in het kader van 'wederzijds leren'. Doelgroepen zijn lokale kerkplekken (jongeren, diaconaal werk en pastoraat) maar ook categoriale vormen van pastoraat. In een gezamenlijke leerreis kan materiaal worden ontwikkeld, eerst gericht op bewustwording en vervolgens op toerusting, zodat gedrag dat past bij een cultuur van openheid en dus veiligheid, kan worden ingeoeft.

Voortschrijdend inzicht leert, dat nazorg van benadeelden nauw samenhangt met zorg die vanaf het moment dat iemand zich uitsprekt over ervaren grensoverschrijdend gedrag, nodig is. Veel expertise moet in de komende tijd gebundeld en uitgewerkt worden om te komen tot een samenhangend geheel van 'slachtofferzorg'. Zodat slachtoffers (h)erkenning zullen ervaren en mede daardoor hun leven weer met perspectief vorm kunnen geven.

¹² Zie <https://www.movisie.nl/artikel/geen-grenzen-overschrijden-leg-verantwoordelijkheid-terug-daders>

¹³ In haar diesrede, uitgesproken op 8 januari 2019 benoemt prof. dr. Heleen Zorgdrager deze trits als een mijnenveld. "De kerk heeft een ongelukkig trackrecord als repressief hoedster van de seksuele moraal. Ten tweede blijft seksualiteit hoe dan ook een complex en emotioneel geladen onderwerp. En in de derde plaats prijken de thema's seksualiteit en gender in onze tijd bovenaan de lijst van controversiële en verdelende issues in en tussen de kerken."

<https://www.pthu.nl/over-ptthu/organisatie/medewerkers/h.e.zorgdrager/downloads/diesrede-8-januari-2019.pdf>

Zo kan bijvoorbeeld worden uitgezocht bij wie en waar het initiatief voor de zorg moet liggen en of de plaatselijke gemeenschap dit als pastoraat kan oppakken. Of is professionele (betaalde) ondersteuning een *must* en hoe wordt dit dan georganiseerd? In hoeverre is in een bepaald stadium 'herstelbemiddeling' een werkbare optie? Maar ook: kan de benadeelde vanaf het begin voldoende in beeld blijven, zodat haar of hem recht gedaan kan worden? En: zijn er grenzen aan wat als slachtofferzorg geboden kan worden? Zo ja: hoe daarmee om te gaan? Deze vragen illustreren de complexe materie die in de komende tijd in de dienstverlening aan gemeenten samen met mensen, betrokken bij het Meldpunt SMPR, moet worden opgepakt.

Besluit 10

zorg te dragen voor voortgaande theologische bezinning en leren in de gemeente rond thema's die betrekking hebben op macht en seksueel misbruik, mede in overleg met de opleidingen.

Het werkveld van dit besluit ligt buiten de invloedssfeer van de regiegroep. Wel is het zinvol enige informatie te geven. Want sinds de jaren negentig van de vorige eeuw is het (wetenschappelijk) onderzoek op het terrein van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag toegenomen. Diverse deelthema's zijn inmiddels beschreven in dissertaties, masterscripties, etc. Studenten aan academische en hbo-opleidingen benaderen regelmatig meldpunten en andere experts voor suggesties voor studie of begeleiding van onderzoek.

Hoe is de huidige stand van zaken? Er zijn bemoedigende ontwikkelingen. Zo werken diverse onderwijspartners, meldpunten en aanverwante organisaties samen om een kennisnetwerk 'Kerk en seksueel misbruik' te realiseren, met webinars en seminars. De PThU biedt aan gepromoveerde theologen een nascholingstraject waarbij ze in samenwerking met een docent werken aan de publicatie van een wetenschappelijk artikel, de zgn. *Societas doctorum ecclesiae*.

In de mentorentaining (bedoeld voor predikanten, die als mentor voor een beginnende collega zullen optreden) is 'veilige gemeente' tegenwoordig een vast onderdeel. Dit is de plek om enige punten bij de synode onder de aandacht te brengen.

- Vanwege preventie én perspectief is het van groot belang om over 'sociale veiligheid' te leren en te blijven leren. En dus verdient het aanbeveling dat dit thema een plaats in het (vernieuwde) curriculum van de predikantsopleiding van de PThU heeft/houdt.
- Het aanbod voor predikanten in de permanente educatie van o.a. de PThU blijkt niet altijd op voldoende belangstelling te kunnen rekenen. Daarom verdient het volgens de regiegroep aanbeveling uit te werken hoe dit thema structureel in de nascholing van pastorale professionals kan worden opgenomen.
- Tenslotte: in de komende tijd dient te worden onderzocht of en zo ja hoe de dienstenorganisatie kan participeren in nieuwe onderzoeksmogelijkheden, zoals een recent initiatief als de 'innovatieve kenniswerkplaats' die de Christelijke Hogeschool Ede is gestart rond huiselijk geweld. Thema's zijn bijv. de langetermijneffecten van misbruik op zowel slachtoffer, gemeente als dader.